

BİR BAŞBAKANIN HAYAT HİKAYESİ

MEHMET TEBER
9803388

**ADNAN MENDERES ÜZERİNE BİR
BİYOGRAFİ ÇALIŞMASI**

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ
BAHAR 2002
İSTANBUL

GİRİŞ

Adnan Menderes yaşadığı dönem itibarı ile Türk Halkının yüzde sekseninin sevgisini kazanmış, 10 yıl başbakanlık, 30 yıl milletvekilliği yapmış bir vatan evladıdır. Aynı zamanda Menderes deyince akla belki de Türk siyasi tarihinin unutulmayacak bir kara levhası da gelmektedir. Bu halkın sevgilisi olan vatan evladı 10 yıllık başkanlık hayatının sonucunda vefasızca idam edilmiştir.

Şimdiye kadar Adnan Menderes'in siyasi hayatı üzerine bir çok kitaplar yazılmış bir çok değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmalarda Demokrat Partinin hızla yükselmesinin sebepleri ve anice sona ermesinin nedenleri yeteri miktarda sıralanmasına karşın siyaset dışındaki hayatı üzerinde önemle durulmamış, belki de hiç değinilmemiştir.

Bu çalışmanın amacı ise Adnan Menderes'in siyasi hayatını bir kenara bırakıp, onu siyasetçi kimliği yerine daha çok insanî yönüyle ele almak ve onu kişiliğiyle beraber incelemektir. Elbette bu yapılırken yeri geldiği zaman siyasete de değinilecektir. Lakin bu cüzi bir seviyede olacaktır.

Araştırmada kullanılan temel kaynak Gürbüz Azak'ın Ben Adnan Menderes adlı kitabıdır. Bu kaynak dışında Menderes'in siyasi hayatı harici inceleyen diğer bir kaynak da Recep Şükrü Apuhan'ın Öteki Menderes adlı kitabıdır. Bu kitabın baskısı tükendiği için araştırmaya dahil edilememiştir. Sadece bir tek kaynak kullanıldığı için, söylenen cümlelerin ardından dipnot verilmemiş ve nereden alındığı bildirilmemiştir. Elbette ki, bir tek kaynağı temel alarak değerlendirme yapmak sübjektiflik tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bunun bilincinde olarak, araştırma boyunca tarafsız kalmaya gayret edilmiştir.

HAYATI

Adnan Menderes 1899 yılında Aydın'da doğar. Babası İbrahim Ethem Bey, annesi Tefrika Hanım'dır. Babası Menderes'i doya doya sevemedi verem illetine tutulmuş ve hayata gözlerini yummuştur. Hemen ardından annesini de bu illetin pençesine bırakan Menderes küçük yaşta yetim kalır. Ne yazık ki, Menderes'in kız kardeşi Melike'nin alın yazısı da annesi ve babası ile aynı olur ve 5-6 yaşında iken kardeşinin körpe vücudu toprağa teslim edilir.

“Anne” diyeceği çağda annesini, “baba” diye koşacağı zamanda babasını kaybeden Menderesin yalnızlık git gide kaderi olmaya başlar. O ömrü boyunca iki, geçmez, tükenmez korkuyu beraberinde taşır. Yalnızlık ve verem. Çok küçük yaşta iken sevdiklerini kaybeden Menderes sekiz-on yaşlarına geldiğinde kendini ansızın dostsuz, akrabasız, yakınsız kala kaldığını görür.

Menderes eğitimine İzmir'deki İttihad ve Terakki İdâdisinde başlar. Sonra yine İzmir Kızılçullu'daki Amerikan kolejine geçer. Celal Bayarla'da bu yıllarda tanışır, Menderes.

Menderes bir gün kolejdeki yabancı öğretmenlerin kendilerine yanlış kültürler aşıladıklarını fark eder. İki arkadaşını da yanına alarak o zaman İttihad ve Terakki Partisi sorumlu kâtibi olan Celal Bey'e başvurur. Kendi ülkesinde kendi kültürü ile yetişmek istediğini, Türk medeniyetinin diğer medeniyetlerden aşağı kalmadığını belirtir. Celal Bey notlar alır ve gerekeni yapacağını söyler. İşte bu sıralarda I. Dünya savaşı patlak verir. Okulu bitirmek de Menderes'e nasip olmaz. Kendisi hemen askere alınır ve 1916 yılının Ekiminde henüz 17 yaşında iken Yedek subay talimgâhına gönderilir. Ethem Menderes'i de aynı yerde bulur. Kızılçullu'dan beri süren dostlukları yedek subaylık okulunda daha da pekişir ve âdetâ kardeş gibi olurlar.

O devrenin mezunları değişik bölgelere sevk edilir. Adnan Menderes ise Suriye cephesine tayin olmuştur. Olmuştur olmasına ama henüz 18 yaşında nârin yapılı, çabuk hastalanan bir delikanlıdır kendisi.

Trenle günlerce yol gidilir. Cepheye ulaşmadan, Pozantı'da Adnan Menderes zehirli sıtmaya yakalanır ve kendisini kaybeder. O zamanlar kinin ve tentürdiyodun bile zor bulunduğu zamanlardır. Kendisini seyyar bir hastaneye yatırılırlar. “Haydi artık kalk, gidiyorsun” denildiğinde ise 40 kilo ancak gelmektedir Menderes. Bu defa İzmir 17. Kolordu

emrine verilir. Bin zahmetle geriye, İzmir'e ancak dönebilir. Bir süre sonra da mütareke imzalanır ve Türkiye silahlarını bırakır.

Bu hadiselerden sonra bir sabah Adnan Menderes can dostu Ethem'e şöyle der:

“Bizim, Aydın'da bir çiftliğimiz olacaktı... Çakırbeyli Çiftliği... Şimdi bir kahyanın elindedir. Gel, seninle varıp şu çiftliği adam edelim, geçinir gideriz...”

Ethem bu teklife itiraz etmez ve İzmir'den ayrılarak Aydın'a doğru yol almaya başlarlar. Henüz yolda iken Yunanlıların İzmir'e çıkarma yaptığı haberini öğrenirler. İki arkadaş 15 Mayıs 1919 tarihinde aldıkları bu haberle sarsılırlar. Fakat sonunda Aydın'a ulaşırlar ve Çakırbeyli'ye varırlar. Kahyaları Memişoğlu Mehmet adında biridir.

Köylüye Menderes'in köye ulaştığı haberi ulaşmıştır. Ama köylü tedirgindir. Herkes aslında Menderes'e ait olan fakat el koyduğu, kapattığı ve kendi malı saydıkları mülklerden endişelidir. Gene de köylü “Bey'e gidelim” derler ve giderler. Ama ne görsünler, gördükleri hayallerindeki bey değildir. Adnan Menderes sırf son hastalığında 15 kilo kaybettiği için köylü karşısında cılız bir çocuk bulur.

Bu vaziyetten en fazla kahya Memişoğlu Mehmet Efendi tedirgin olur. Ve Menderes'e şöyle kükrer:

“Bu ne biçim beyliktir?.. Sen burada herkesin titrediği bir büyükbabanın odasındasın... Nedir bu halin? Sanki suç işlemiş gibisin!... Böyle pısrık durma!...”

Ve ilave eder:

“Şimdi bana bak!.. Bu duvarlara silahlar asılacak! Çifteler şu tarafa, mavzerler bu tarafa!... Sonra belinden tabancayı sallandıracaksın. Atının kamçısı çizimde olacak!... Bey dediğin böyle olur. Böyle olmalı!...”

Memişoğlu o günden sonra hep gürler ve çatık kaşlarıyla dersine devam eder:

“Bey dediğine sual sorulmaz!... Beyler dinler ama cevap vermez. Bey yalnız emreder... Köylü yalan söylediği zaman da kızmayacaksın!... Çünkü köylü beyden korkar. Onu kendine düşman görür. Bu düşmana karşı silahı beyi aldatmaktır.”

Çiftlik evi kısa süre sonra kahyanın dediği gibi döşenir. Sedirler kurulu silahlar yerlerine asılır. Lakin zaman iyi zaman değildir. Dağ-taş eşkıya bozuntusu ile, asker kaçağı ile doludur. Dışarıda olup bitenler, köylünün homurtusu gittikçe şiddetlenmektedir. Yıllardır mallandıkları topraklardan vazgeçmeye niyetleri yoktur.

Menderes iyi olmayan zamanda kaygılı ve öfkeli köylülere haber salır:

“30-40 bin dönüm toprak bana fazladır. Varsın, herkes oturduğu yerde kalsın. Toprağımdaki köylüler ayrı ayrı kardeşimdir. 3 bin dönüm bana yeter de artar... Rahatlarını bozmasınlar ve beni de el bellemesinler...”

Tam ortalık durulacakken Yunanlılar Aydın'ı da işgal eder. Menderes'in toprağı Menderes nehrinin hemen altına düşmektedir. Yunanlılar ise bu nehrin üst tarafını sahiplenmişlerdir, güneyi ise İtalyanlara kalmıştır. Mendereslerin toprağı ise İtalyanların tarafında yer almaktadır.

Nehir işgalci kuvvetlerin sınırıdır. Nehrin başındaki Baltaköy Köprüsü'nün bir başında Yunan Karakolu, öbür yakasında ise İtalyan Karakolu vardır. İtalyan bölgesinden zulüm ve işkence haberleri gelmemesine karşın, Yunanlılar bir çok rezillikte bulunmaktadır.

Menderes ve arkadaşları sonunda karara varırlar ve Ethem ve aileleri ve yakınlarını da alarak Üsteğmen Selami Bey ile birlikte bir çete kurarlar. Ay-Yıldız Çetesi...

Menderes ve arkadaşlarının silahlandığını gören yiğit köylüler ve gençler de onların arasına katılır. Böylece yurdu savunmak için kurulmuş ilk milli hareketlere Menderes ve ekibi de katılmış olur. Nehrin üst tarafında Demirci Mehmet Efe, alt tarafında ise Yörük Ali Efe silahlanmıştı. Menderes ve ekibi bu efelerle birlikte sık sık baskınlara katılır ve Yunan'ı tedirgin etmeye başlar. Gündüz külahlı, gece silahlı olan bu ekip sonraları derli toplu bir kuvvet haline gelir ve Yarbey Osman Bey kumandasında düşmana karşı epey savaşı.

Menderes önce Süvari Müzaheret Bölüğüne subay olur, sonra Koçarlı İnzibat Kumandılığı'nda vazife yapar. Büyük taarruz öncesinde ise Bağlarbaşı Piyade Alay yaverliği yapar.

Can arkadaşı Ethem'de bu sıralarda Yenipazar Müzaheret Bölüğü'nde ve Sandıklı Caphesi'nde savaşmaktadır.

Bu sıralarda, yani 1920 yıllarında, Menderes, zehirli sıtmaya yakalanır. Kendini bilmez hallere düşer ve artık yataktan kalkamaz.

Arkadaşı Ethem bu olayı şöyle anlatmaktadır:

“Bir de baktım, Menderes kendini kaybetmiş. Ne ilaç var ne de yardımcı... Aklıma birden İtalyan askerleri geldi. Fırlayıp koştum. Bersaglieri Çekista birliğinin kumandanı Kapitan Moro'yu buldum. Aman, dedim. Bizim Adnan gidici. Hemen bir doktor... Ama doktor ne gezer? Yanıma hemen bir eczacı kalfası kattı.”

“Kalfa Menderes'i görür görmez ümidi kesti. Hemen Çine'ye götürsen iyi olur dedi. Orada İtalyan bir doktor varmış... Acele bir katır arabası buldum. Adnan hâlâ kendinde değildi. Zar zor bir yana yatırdım. Kendim de öteki köşeye büzüldüm. Çine'ye tam altı saatte varabildik. İtalyan doktorlar âciz kaldılar. Hele bir tanesi “Bu genç ölecek” deyip işin içinden çıktı. Hatta, ‘Antalya’ya mı yoksa Rodos’a mı göndersek’ deyip duruyorlarken nereden

çıkıyrsa çıktı Adil Bey adında bir Türk doktoru belirdi. İşe hemen o el koydu: ‘Bu hasta o yollara dayanamaz. Allah ne yazmışsa o olacaktır. Hele bir de biz bakalım’ deyip işe girişti...”

“O gün Çine içinde Nuri Efendi’nin yanına yerleştik. Adnan hâlâ kendini bilmez haldeydi... Adil Bey ne yaptı etti, onun gözlerini açtırdı. Ben de ondan farklı değildim. Canlı cenaze gibiydim. Ama çabuk toparlandık...”

Menderes’in daha iktidar olur olmaz Verem Savaş Dispanserleri kurmasına ve sıtma ile mücadele etmesine sebep bu hallerdir.

Menderes, hastalıktan kurtulup da çiftliğe döndüğünde, bütün odaları badanalanmış, duvarları, silahla süslenmiş bulur.

Sonraki haftalarda değişir Menderes. Şimdi ayağında çizmeleri olan 23 yaşında bir beydir.

Yıllar 1930’u gösterdiğinde bu senenin Ağustos ayında kurulan Serbest Fırka kasım ayında kapatılır. Menderes bu partinin Aydın il başkanıdır. Zamanında Fethi Bey bizzat Aydın’a gelmiş ve bu parti ile meşgul olmuştur. Menderes Aydındaki belediye seçimlerini kazanır. Halk Partisi ileri gelenleri ile tanışmaktadır. Ama, Halk Partisine onların rica ve ısrarlarına rağmen girmez.

Fethi Bey’in partisi malum şartlar altında feshedilir. Memlekete derin bir teessür hakim olur. Bu sıralar Halk Partisi kendisini toplamak istemektedir. Vilayetlere heyetler gönderilir. Bu arada İzmir ve Aydın’a da Celal Bayar başkanlığında bir heyet gelir. Daha sonra da Atatürk seyahate çıkar. Aydın’a da uğrar. Aydınlılarla teması zaruri görmüştür.

Menderes önceleri gelen heyet ile bir hafta temasta bulunmaz. Nihayetinde Celal Bayar tanıdığı ve hürmet ettiği bir zattır. Vasıf Çınar, İttihad ve Terakki Mektebinden hocasıdır. Bu sebeple heyetle temas kaçınılmaz bir hal alır ve temas temin edilir. Bu zatların ısrarı üzerine Menderes Halk Partisine girer ve fikirlerini burada müdafaa etmeyi uygun görür. O zamana kadar Menderes’le Halk Partisine çekingen davranan bazı kişilerde Halk Partisine girer... Menderes kısa süre sonra Halk Partisi reisi olur.

Bu sıralarda yurt seyahatine çıkan Atatürk Aydın yolundadır. Bazıları Atatürk’e Aydın’da Halk Partisi teşkilatının tam kadroyla eski serbest fırka adamlarının eline geçtiğini söylerler. Atatürk Aydın’a gelir. Merasimle karşılanır. Gidebilecek her yeri ziyaret eder fakat Halk Partisi merkezine uğramaz. Nihayet Vasıf Çınar’la arkadaşlarının ısrarı üzerine parti merkezine gelirler. Ama yapılan bu ziyaretin uzamamasını beş dakikada bitirilmesini arzu etmektedirler. Nitekim tekliflerden sonra Atatürk, Menderes’in sigara ve kahve teklifini reddeder.

Konuşulanlar memleket meseleleridir. Menderes'in söyledikleri Paşa'nın dikkatini çeker. Menderes ziraattan, kooperatiflerden, sanayiden söz açmakta ve konu ile ilgili sorunlara çareler önermektedir. Paşa ile yapılan bu konuşma dört saati bulur.

İlk defa teklif edilen sigarayı almayan Atatürk, memleket meseleleri üzerine hasbihal derinleştikçe kendilerine zaman zaman teklif edilen bir paket Gazi sigarasını bitirmiştir. Bı sırada da dört adet kahve emretmiştir.

Daha sonra Recep Peker'e Atatürk şöyle der:

“Bizim konuştuğumuz genç elbette burada bizim parti mutemetlerimizle çalışamaz. Şayani dikkat bir gençtir.”

Menderes duruma çok sevinir. Sıra milletvekilliği seçimlerine gelmiştir. Ve Menderes Ankara'ya Aydın milletvekili olarak gider. Fakat kendisinde bir eksiklik hisseder Menderes. Savaşlar sebebiyle yüksek tahsil yapamamıştır. Derhal Ankara hukuk fakültesine kaydolar. Menderes, Selim Sarper'i, Salih Korur'u orada tanır. Ethem de onlarla birlikte.

Ethem, Ethem Menderes'tir. Kendisiyle Adnan Menderes'in hiçbir akrabalığı yoktur. O Menderes soyadını almıştır. Adnan Bey'de bu soyadı çok sever ve onu kendi nüfusuna yazdırır. Sonra Ethem ile âdeta aynı kaderi paylaşmışlardır. Hatta Menderes, çiftliğinden 500 dönümlük bereketli bir toprağı ona tapulamış ve onu sağlam bir Aydın hemşehrisi yapmıştır.

Menderes yüksek tahsilini milletvekili iken yapar. Ankara hukuk fakültesini bitirir. Parası vardır ama sefahatlere heves etmemiştir. Dil bilmişliği olmadığı gibi yabancı bir ülkeye de gitmişliği yoktur. Halk Partisi döneminde Halk evleri müfettişliği yapar. Halk evlerinde kaldığı geceleri geç saatlere kadar okumakla geçirir.

Milletvekilliğinin ilk yıllarında bakımsız Anadolu'yu bir bir dolaşır Menderes. Halkın dert ve sorunlarını bizzat yerinde teşhis eder.

1945 yılı Menderes için başka bir hizmet döneminin başlangıcıdır. Bu sıralar Türkiye alttan alta kaynamaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonuçlanmış, insanlar yeni ihtiyaçlar yeni hedeflerle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye bu şartların dışında değildir. Lakin Menderes'e göre Halkçılara bu gerçeği bir türlü kabullenememişler. İnsan hakları, sosyal adalet, korkusuz yaşanacak bir ömür onlar nazarında çok uzaktır. Ve yine Menderes'e göre CHP, insanına, yurttaşına, sanki taşa ve ağaca bakar gibi bakmaktadır. Bu dönemde aç çocuğı için bir torba buğdaylar taşıyanlar hapse atılmış, yol yüzü görmemiş vatandaştan “Yol parası” adıyla vergiler toplanmıştır. Tüm bunların sebebi ise milletin derdiyle, geçimi ile uykusuz kalmayanların yönetimin başında olmasıdır.

Menderes ve CHP içinde birkaç kişi bütün bu olaylara “DUR” demek zorunda hissederler. Bayrağı açan bu ekibin başında Fuat Köprülü vardır. Nihayet 7 Haziran 1945’te Parti grup başkanlığına bir takrir ile başvurulur. Takririn altında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan imzaları vardır.

Beklenen gürültü sonunda kopar. CHP’li arkadaşları o saatten itibaren bu ekibi hasım ve rakip sayarlar. Onların gözünde bu ekip çok büyük bir suç işlemiştir. Halbuki bu ekip hak eşitliği, hürriyet ve Anayasa’ya saygı deyip geçmişlerdir.

Lakin istenmeyen, daha doğrusu beklenmeyen gelişmeler olur. CHP bu grubu hazmedemez. Celal Bayar 25 Eylül 1945’te milletvekilliğinden istifa eder. Diğer üç arkadaş ise partiden ihraç edilirler.

Tarihler 7 Aralık 1945’i gösterirken ve hiç hesapta yokken Demokrat Parti kurulur. Demokrat kelimesi halkın ağzında Demir Kırat olup çıkar. 7 Ocak 1946 tarihi Demokrat Parti’nin ilk ulusal kongresinin yapılacağı gündür. İsmet Paşa ekibi bu kongrenin yapılmaması için her türlü tertibi denemektedir. Demokrat Parti koca Ankara’da kongre yapacak salon bulamamıştır. Salon sahipleri önce kabullenip “Tamam” demelerine rağmen ertesi gün caymak zorunda kalmaktadır. Oteller de oynanan oyun da aynıdır. Sonunda bunca çürük ve çirkin tedbirlerin kâr etmediğini gören hükümet, baskılarını hafifletir ve Ulus Sineması kiralanır. Atlı polisler tarafından çevrilen sinema salonunda Demokrat Partinin kongresi 906 delege ile yapılır. Çalışmalar dört gün ve dört gece sürer.

Erkene alınan ve 1946’da yapılan seçimlerde halkın partiyi ne kadar sevdiği açığa çıkar. 1950’de ise artık 27 yıllık Halk Partisi iktidarı devrilir ve Demokrat Parti iktidara yerleşir. 14 Mayıs 1950’de yapılan seçimlerde DP oyların yüzde 53’ünü alıp TBMM’ne 408 milletvekili sokar. CHP, bu seçimde yüzde 39.9 oy almasına rağmen 69, MP ise 1 milletvekili ile temsil edilir.

Demokrat Parti, 1950 yılının 14 Mayıs’ında yapılan genel seçimlerde iktidara geldiklerinde harabe bir ülkeyi karşılarında bulurlar. Halk sıtmadan, kara hummadan ve veremden kırılmaktadır. Her tarafta yağmurda kaybolan toprak yollar vardır. Susuzluk, yolsuzluk, okulsuzluk memlekette kol gezmektedir. Çimento, iskemle ve karyola Türkiye’nin yabancısıdır. Şeker, ilaç, gübre ve tohumluk güçlkle bulunmaktadır. Halkın elinde para yoktur ve elektrik bilinmemekte ve radyo tanınmamaktadır. Demokrat Parti iktidar olmayı hak ettiği zaman millet ona 408 milletvekili bağışlamıştır. Halk Partisinin milletvekili sayısı 69 iken, köylü partisi ise bir temsilci ile mecliste yerini alır.

Türkiye’nin dertlerine artık bu yeni adamlar çözüm arayacaktır. Yeni kurulan bu ekibin hemen hemen hepsi fakir ve dar gelirli ailelerden gelmektedir. Partide zengin çocuğu, eşraf

çocuğu, Varlıklı aileden ve sülaleden gelen kişiler yok gibidir. 1950 meclisi âdeta Anadolu'nun güzel bir özetidir. Ve bu yeni adamlar iktidarda buldukları on yılda elektrik üretimini üç kat, çelik üretimini dört kat, elektrikli köy sayısını yirmi kat arttırır. Yine bu on sene içerisinde gübre üretimi dört yüz misli, petrol üretimi yirmi misli büyür. Bununla beraber 13000 köye içme suyu iletilir. Şeker imalatı 300 defa katlanır. Köy yolları 900 defa, demir yolları 100 defa büyür. Öğretmen sayısı iki katına, hastane sayısı üç katına, doktor sayısı ise on katına çıkar.

1954 seçimleri gelip çatığında hiç korkuları yoktur Demokrat Partililerin. Halkın kendilerini seçeceğinden emindirler. Nitekim öyle de olur. Demokrat Partinin milletvekili sayısı 488'e ulaşırken, CHP ancak 31 üyelikte kalabilmiştir.

Böyle olmasına rağmen her dört oyun 4'ü demokratlılara, 3'ü CHP'ye aittir. Fakat Meclis'in dörtte üçü CHP'li değildir. Bu tuhaflığın sebebi yine CHP'dir. CHP Demokrat Partiyi iktidara getirmemek için bir ilde en fazla oyu kim aldı ise bütün milletvekillerini onun çıkaracağına dair formül bulmuştur. İşte bu formül her seçimde CHP'nin ayağına dolanmış, ve CHP kendi kazdığı kuyuya kendisi düşmüştür.

Halkçılar bu sonuca bir türlü razı olamazlar. "Biz yoksak ülke batar" vehmini üzerilerinden atamazlar. Adnan Menderes hükümeti ile demokrasinin yürümeyeceği, iddia edilir. Ve Demokrat Parti üzerine şiddetli bir karalama planı başlar.

Yıllar 27 Mayıs 1960'ı gösterdiğinde, Demokrat Parti'nin takındığı otoriter durum, özgürlüklere ve demokrasilere getirdiği kısıtlamalar, basını kontrol altına alma çabaları partinin sonunu hazırlar ve seçimle işbaşına gelmiş bulunan Demokrat Parti iktidarı gayri meşru ve gayri kanuni bir şekilde Silahlı Kuvvetler tarafından bir hükümet darbesi ile devrilir ve TBMM'de çoğunluğu temsil eden DP'li milletvekilleri Yassıada'ya sürülür.

Menderes burada tek başına bir hücreye hapsedilir. Menderes'i en çok üzen ise, dört duvar arasında aylarca ve aylarca kimse ile iki laf edememesidir. En çok bu ağırına gider onun. Menderes'in hücrelerini çekilir kılan, ferahlatan denize bakan penceredir. Lakin bu da ona çok görünür ve pencerenin camları dışarıyı göstermeyecek bir biçimde boyanır. Menderes kumandana her gün küçük notlar gönderir. Nefes almak için üç dakikalığına dışarı çıkmak istemektedir. On yılın başvekili ve yılların milletvekiline üç dakikalık gökyüzü esirgenir.

Menderes tam 15 ay 17 gün ufacık bir odada yalnız ve konuşmasız yaşar. Yüksek Adalet Divanı'nın 14 ekim 1960 günü Yassıada'da görmeye başladığı davalar 15 Eylül 1961 günü sona erer ve sanıklar hakkındaki kararlar bildirilir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nı cebren tağyir ve tebdil ve ilgadan dolayı Türk Ceza Kanunu'nun 146/1'inci maddesi hükmünce Menderes'in ölüm cezasına çarptırılmasına 'gıyaben' oy birliği ile karar verilir.Yassıada

Mahkeme Divanı'nın vermiş olduğu idam hükümleri, onaylanmak için Ankara'ya Milli Birlik Komitesi'ne gönderilir ve onay gelir.

Menderes çok sevdiği halkın kendisinin idam edilmesini bir öç alma meselesi haline getirmesinden çekinir ve sırf bu yüzden idamdan iki gün evvel, aylardır biriktirdiği uyku haplarıyla kendi hayatına son vermek ister.

Bir deniz motoru, Menderes'in ölüme gitmeden önce bineceği son vasıtaadır. Menderes nereye gittiklerini sorunca, Ada Komutanı, hastaneye gittiklerini, doktorların kendisini iyice muayene edeceklerini söyler. Menderes ölüme giderken hastaneye gönderildiğine inanmaktadır. Ada Kumandanı son anlarında bile Menderes'e yalan söylemekte hiç bir sakınca görmemektedir.

Ve Menderes İmralı'ya varır. Artık onun son anlarıdır ve Menderes üç misafir beklemektedir: Bir kanun adamı, bir hoca, bir cellat....

Ve son sözleri:

“Dünyadan ayrıldığım şu anda, ailemi ve çocuklarımı şefkatle andığımı kendilerine bildirin. Vatani ve milleti Allah refah içinde bıraksın.”

BELGELER
ve
FOTOĞRAFLAR

MENDERES'İN SON MEKTUBU

Yakın tarihimiz, şapka giymediği iddiasıyla asılan yüzlerce erkek ve bir kadının yanı sıra, batılı düşünürlerin ifadesiyle "Türkçe ezan" ı tekrar Arapçaya çevirdiği için asılan başbakan ve bakanlara da şahit olmuştur. Adnan Menderes'in idamından biraz önce bir asker vasıtasıyla gizlice Gıyaseddin Emre'ye gönderdiği aşağıdaki mektup, yakın tarihimizin iç yüzünü ortaya koyan sayısız belgelerden biridir.

"Sizlere dargın değilim, sizin ve diğer zevatın iplerinin hangi efendiler tarafından idare edildiğini biliyorum. Onlara da dargın değilim. Kellemi onlara götürdüğünüzde deyin ki, Adnan Menderes, hürriyet uğruna koyduğu başını 17 sene evvel almadığımız için sizlere müteşekkirdir. İdam edilmek için ortada hiçbir sebep yok. Ölüme karar-ı metanetle gittiğimi, silahların gölgesinde yaşayan kahraman efendilerinizce acaba söyleyebilecek misiniz?

Şunu da söyleyeyim ki, milletçe kazanılacak hürriyet mücadelesinde sizi ve efendilerinizi yine de 1950'de kurtarabilirdim. Dirimden korkmayacaktınız. Ama şimdi milletle el ele vererek, Adnan Menderes'in ölümü sizi ebediyete kadar takip edecek ve bir gün sizi silip süpürecektir. Ama buna rağmen merhametim sizlerle beraberdir."

(Bu sözler, Adnan Menderes tarafından bir aracı ile Gıyaseddin Emre'ye ulaştırılmıştır. Ben Adnan Menderes, s. 111)

İdam kararını veren Milli Birlik Üyeleri

Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosunun 58 Sayılı Tebliği:

1- Yüksek Adalet Divanı'nca ölüm cezasına mahkum edilen sanıklardan sakıt Reiscumhur Celal Bayar, sakıt Başbakan Adnan Menderes, sakıt Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve sakıt Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın ölüm cezaları Milli Birlik Komitesi'nin 15 eylül 1961 gün ve 75 numaralı kararı ile tasdik edilmiştir. Ancak sakıt Reiscumhur Celal Bayar'ın 65 yaşını bitirmiş olması dolayısıyla verilen ölüm cezası müebbet ağır hapse tahvil edilmiştir.

2- Ölüm cezasına mahkum edilen Refik Koraltan, Agah Erozan, İbrahim Kirazoğlu, Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişçiöglu, Bahadır Dülger, Emin Kalafat, Baha Akşit, Osman Kavrakoğlu, Zeki Erataman ve Rüştü Erdelhun'un cezaları da 15 eylül 1961 gün ve 75 numaralı kararla müebbet ağır hapse çevrilmiştir. Tebliğ olunur.

61 Numaralı Tebliğ

M.B. Komitesi İrtibat Bürosunun (61) numaralı tebliğidir:

1- Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat, Amiral Bristol Hastahanesi Dahiliye Servisi Şefi Dr. Nevzat Yeginsu ve Yassıada Garnizon Hastahanesi tabiplerinden Dr. Galip Bozalıoğlu, Dr. Ahmet Karahaliloğlu, Dr. Zeki Kebapçıoğlu ve Dr. Sedat Yürütgen'den müteşekkil heyet tarafından düşük Başvekil Adnan Menderes'in sıhhi muayenesi yapılmış sıhhi durumunun tamamen normale döndüğü raporla tespit edilmiştir.

2- Yüksek Adalet Divanı'nca verilen ve Milli Birlik Komitesince tasdik edilen idam cezası hükmü infaz edilmiştir. Tebliğ olunur.

KAYNAKÇA

- 1- Azak, Gürbüz; Ben Adnan Menderes, Zafer Yayınları, İstanbul 2000
- 2- <http://www.eskici.freesevers.com/idam1.htm>
- 3- <http://www.enfal.de/tarih7.htm>
- 4- <http://arsiv.hurriyetim.com.tr/fix98/75yil/05ekl.htm>
- 5- <http://www.yenisafak.com/diziler/amenderes/>